

DÉLKELET-ÁZSIA: VÁLSÁG UTÁN, ALATT, ELŐTT?

Artner Annamária

tudományos főmunkatárs, MTA Világgazdasági Kutatóintézet

A sokáig gyors növekedésükért csodált délkelet-ázsiai gazdaságok 1997-ben a kapitalizmus újabb fejlődési szakasza, a *transznacionális monopolkapitalizmus* (rövid nevén: globalizáció) működési módjának egyik jelentős áldozataként kerültek reflektorfénybe. Vajon mi lett velük az 1997-es spekulációs támadás óta? Pusztán mulandó (ha mégoly fájdalmas) sebet kaptak-e, vagy e válság, annak okai, tartósan kihatással vannak jövőbeli fejlődésükre?

Az MTA Világgazdasági Kutató Intézetében 2000-ben a Gazdasági Minisztérium által finanszírozott projekt¹ keretében, valamint 2001-ben tanulmányok² készültek a régió országairól. Ezek tapasztalataira épül az alábbi elemzés.

Az ASEAN

Az ASEAN alapító, s ma is meghatározó tagjait (Szingapúr, Thaiföld, Malajzia, Indonézia, Fülöp-szigetek) a krízis előtti évtizedben gyors gazdasági növekedés jellemezte. Ezt a trendet törte meg a gyors lefolyású válság, amely elsősorban a mezőgazdaságon kívüli szektorokat érintette, ezen belül is főként a feldolgozóipart, az építőipart és természetesen a pénzügyi szektort.

¹ *A magyar gazdaság világgazdasági környezetét középtávon meghatározó tényezők* című, GM 2347 sz. kutatási projekt. Vezette: Farkas Péter.

² Szingapúrról Mészáros Klára és Hernádi András, Tajvanról Mészáros Klára, Indiáról Székely-Dobay András, az indokínai szubregióról és Dél-Koreáról Bassa Zoltán, Az ASEAN-ről Artner Annamária készített tanulmány(ok)at.

Thaiföld GDP-je, amely a korábbi néhány évben 5-6 %-kal bővült, 1997-ben 0,4 %-kal, 1998-ban 10 %-kal esett vissza. 1999-ben a gazdaság ugyan ismét lendületet vett, 2000-ben 4 %-os ütemet produkált, de 2000–2001-ben már ismét a lassulni kezdett, egyes negyedévekben az ipari termelés egyenesen csökkent.

Még nagyobb kilengéseket élt át *Malajzia*: 1996-97-ben még éves szinten 8 %-kal nőtt a GDP, 1998-ban már 7,5 %-kal csökkent. Ezt követően 1999-2000-ben már ismét 5-6 %-kal (egyes negyedévekben 10 %-kal) bővült a termelés, hogy aztán 2001 közepétől hanyatlásnak induljon (2001 3. negyedévében a GDP 1,3 %-kal, az ipari termelés még ennél is nagyobb mértékben csökkent.)³

A legnagyobb visszaesést *Indonézia* szenvedte el. A 8 %-os növekedést (1996) 1997 közepétől visszaesés váltotta fel, a GDP 1998-ban 13 %-kal esett. Az 1999-ben kezdődő fellendülés 2000-ben 4 %-ot hozott, de úgy, hogy az év második felében az ütem itt is lassulni kezdett (3-3,5 %).⁴

A *Fülöp-szigetek* kisebb kilengésekkel, de hasonló utat járt be: 1998-ban GDP-je fél százalékkal esett, s bár ezt egy 4 % körüli növekedés követte, 2000 végétől az ipari termelés ismét betegeskedik (egyes negyedévekben csökken), minek következtében GDP 2001 közepe óta alig 3 %-kal nő.⁵

³ The Economist 2002. January 26th, 102.old.

⁴ Ld. The Economist különböző számait.

⁵ Ld. The Economist különböző számait.

Érdemes behatóbban vizsgálni az ASEAN-on belül vezető szerepet játszó *Szingapúrt*, amely a Világgazdasági Fórum szerint 1998 óta az USA után a világ második legversenyképesebb gazdaságának számít.

A békés, nagy megtakarítási hányadot felmutató, ezáltal viszonylagos jólétet élvező⁶ városállam valutája a 90-es évek közepéig nemcsak, hogy erősen tartotta magát az amerikai dollárhoz képest, de még fel is értékelődött. Hála a nagyarányú tőkebeáramlásnak és a városállam pénzügyi szolgáltató központ szerepének, az adósságállomány csekélynek mondható, a fizetési mérleg és a költségvetés szufficités, az infláció elhanyagolható, a valutatartalékok szintje magas, a munkanélküliség alacsony, a növekedés pedig egészen 1997-ig 7–8 %-os volt.

Mindennek következtében az 1997-es pénzügyi válság viszonylag csekély mértékben érintette a gazdaságot. Ezzel együtt a GDP 1998-ban lényegében stagnált (0,3 %-os növekedés), a szingapúri dollár pedig az amerikai dollárhoz képest 20 %-ot veszített az értékéből.

1999-ben a növekedés ismét fellendült, úgy tűnt a válság hatása mulandó, legalábbis a makrogazdasági adatokat tekintve (a GDP ismét 7-8 %-kal nőtt). A válság egyik hozadéka azonban a *társadalmi polarizáció növekedése* volt: 1998-ról 1999-re a lakosság leggazdagabb és legszegényebb ötöde közötti jövedelmi arány 15-szörösre nőtt. A munkanélküliség növekedése – még ha a ráta így sem éri el az 5 %-ot – a szociális ellátórendszer hiánya miatt pontosan olyan súlyosan hat, mint a magasabb szintű munkanélküliséggel, de jobb ellátórendszerrel bíró országok esetében.

Az új ciklus azonban alig két év alatt lefutott, 2001-ben a korábnál súlyosabb recesszió következett be: az ipari termelés 2001

szeptemberében 22 %-kal, novemberben pedig 14 %-kal volt kisebb, mint egy évvel korábban. A GDP 2001 harmadik és negyedik negyedévében rendre 5,6 %-kal, illetve 7 %-kal esett vissza.⁷

Megemlítjük, hogy a szintén ASEAN-tag *indokínai országok* (Vietnám, Laosz, Kam bodzsa, Myanmar, más néven Burma) a hagyományos értelemben nem nevezhetők nyitottnak,⁸ az 1997-es válságot mégis megéreztek. Jelen esetben sebezhetőségük abból fakad, hogy éppen azoknak az országoknak van meghatározó szerepe külgazdasági kapcsolataikban, amelyeket a válság első sorban érintett.

A pénzügyi krízis után a politikusok és az elemzők többségének szemében jelentősen megváltozott az ASEAN-ről alkotott kép. Amilyen briliánsnak látták az ASEAN jövőjét 1997-ig, olyan lesújtó lett a véleményük a krízist követően. És valóban: a kívülről generált, de az érintettek gazdálkodási módja által lehetővé tett pénzügyi válság következtében, amelyen nem tudtak felülkerekedni, az ASEAN-jövő bizonytalanabbá vált: a tagok együttműködési készsége erodálódott, felszínre kerültek a formáció látnas gazdasági, politikai és intézményi gyengeségei, miközben a válság éppen a régiónak a világgazdasághoz fűződő viszonyát rendítette meg.

Dél-Korea

Az évtizedek óta rohamléptekben növekvő Dél-Korea infrastrukturális fejlettségéről, a nemzetközi tőkemozgásokba való bekapcsolhatóságáról ad képet az is, hogy az ország világszerte a gyors adatátvitelű internet használatában. 2005-re a háztartások 95 %-a kapcsolódhat elérhető áron a világhálóra. Fejlett az elektronikus kormányzás, de még na-

⁷ The Economist, 2001. november 24th, 106. old.

⁸ Vietnamban ugyan az FDI abszolút mértékét tekintve nem tűnik jelentősnek, arányait tekintve viszont igen: a befektetett állomány értéke meghaladja a GDP felét!

⁶ Például a lakosság háromnegyede saját tulajdonú lakásban él.

gyobb súlyt helyeznek az elektronikus kereskedelemre. Ez a korszerű gazdaság azonban egészen a legutóbbi időkig nagy mértékben el volt zárva a külföldi működő tőke elől.

A jelentős adósságokkal terhelt Dél-Koreát a fentieknél jobban megrázta az 1997-es válság. 1998-ban a GDP 5,8 %-kal esett, a beruházások egyötöddel, az export 2,8 %-kal az import pedig 35,5 %-kal. A won közel 50 %-ot veszített értékéből az USD-hez képest.⁹ Mivel azonban a valutaleértékelődés hatása a következő évben az export bővülését vonta maga után, már 1998-ban jelentős kereskedelmi és (a beáramló működő tőkével megtámogatva) fizetési mérlegtöbblet halmozódott fel. A konszolidációs kiadások okozta költségvetési deficitet azonban csak 2000-re sikerült felszámolni. A gazdasági javulás jelei már 1998 őszétől mutatkoztak, a GDP 1999–2000-ben már 10 %-kal bővült. A társadalmi polarizálódása itt sem maradt el: a munkanélküliség szintje megnőtt (a válság alatt 8 %-ra szökkent fel), s a fellendülés idején sem esett vissza kiinduló szintjére.

A gyorsan bekövetkező fellendülés itt is az alkalmazott gazdaságpolitikának és a nyomában beáramló külföldi működő tőkének (vállalatok felvásárlása) köszönhető. Liberalizálás, a munkaerőpiac deregulálása, a pénzügyi szektorban lévő tőkék (állami) megmentése, a banki tőkék koncentrációja és a bankszektor megnyitása a külföldi tőke előtt: ezek az alkalmazott, IMF-konform stabilizáció kulcsszavai. A fellendülés azonban nem az új, modernizáló beruházásokból, hanem inkább a felhalmozódott készleteknek az olcsóbb wonra támaszkodó értékesítéséből táplálkozott. A kapacitás kihasználtsága azóta sem tért vissza az 1997-es válság előtti szintre.

A pénzügyi (bank-) szektor súlya a gazdaságban az 1997-es válság „orvoslásának” hatására megnőtt. Érdemes elgondolkodni: egy

pénzügyi indíttatású, a pénzpiacok túlburjánzásának köszönhető, s mint ilyen, a világ-gazdaság minden mérvadó szereplője által hangzatosan elítélt válság *eredője*: a bankszektor további térnyerése...

A sokat támadott dél-koreai nagyvállalatok (chaebolok) tévesztése elmaradt, csupán az történt, hogy *az ezek kezében vagy ellenőrzése alatt koncentrált tőke a felvásárlások, vegyesvállalat-alapítások révén elkezdett az európai, az amerikai és a japán nagytőke kezébe vándorolni.*

1997 spekulációs indíttatású rohama tehát „*feltörte*” a dél-koreai diót. A korábban védett felvevőpiac és a termelési kapacitások megnyíltak a világgpiac azon szereplői előtt, amelyek elől addig zárva voltak. Jellemző, hogy a válság éveiben növekedett a fejlett országok súlya a dél-koreai külkereskedelemben.

Dél-Korea *gazdasági függése* az export már régóta meglévő termék- és relációs koncentráltóságában is megnyilvánul. Az információs technológiai termékek súlya a kivitelben az utóbbi időkben még nőtt is (1999-ben 28 %), ami – figyelembe véve az USA konjunktúrájának alakulását – előre vetítette egy újabb válság jeleit. Az amerikai dekonjunktúra 2001-ben a koreai növekedés visszafogásában tükröződött: a GDP növekedése 2001-ben már 2 % alatt maradt.

Tajvan

Az állam gazdasági szerepe Tajvanon hagyományosan erős. Ez azonban nem volt akadálya annak, hogy a szigorodó világgazdasági feltételekre az ország sikeres választ adjon, sőt éppen az állami beavatkozás vezényelte le a magas hozzáadott értékkel bíró, tőke- és technológiai intenzív termékek gyártására való átállást. Ez természetesen megkövetelte az oktatás, a képzés, a kutatás-fejlesztés és az innováció felfuttatását is. A szigetország informatikai ipara világszinten a harmadik, egyes termékek esetében az első.

⁹ Bassa (2000), 6. old.

A folyamat azonban feltételezte a nemzetközi tőkepiacok rendszerébe való intenzívebb bekapcsolódást, vagyis a liberalizáció felgyorsítását. A transznacionális tőke által szervezett világ gazdaságban való helytállás a dolog természeténél fogva jelenti az állam gazdasági erejének – önként végrehajtott – gyengítését. Abban tehát, hogy Tajvan 1998-ban a világ 18., 2000-ben pedig már 14. legerősebb gazdaságává vált, döntő szerepe volt annak, hogy az ország fokozottan nyitott a fejlett országok tőkéje felé. Tajvan függése azonban nemcsak a fejlett országok viszonylatában áll fenn: kilátásait nagyban meghatározzák a Kínai Népköztársasághoz fűződő gazdasági, politikai és etnikai szálak.

A korábbi évek 6-8 %-os növekedését a délkelet-ázsiai pénzügyi összeomlás megelőzte: 1998-ban a GDP csak 3,7 %-kal bővült, a munkanélküliség 4 % fölé nőtt, ami az országban szokatlanul magas. 1999-ben ugyan már vissza is állt a termelés korábbi növekedési üteme, ám a boom átmenetinek bizonyult: 2000-ben ütemcsökkenés, 2001-ben pedig már recesszió tanúi lehetünk: az ipari termelés az utolsó negyedévben több mint 6 %-kal, a GDP a harmadik negyedévben 4,2 %-kal esett vissza az előző év hasonló időszakához képest.

A recesszió nyilvánvaló kiváltó oka az informatikai boomra épülő amerikai „új gazdaság” kifulladásá: a tajvani export fele *hightech* termék, aminek több mint egyötöde közvetlenül az USA-ba megy; a hatalmas (világviszonylatban a 7.) tajvani működőtőke-export fele Észak-Amerikába áramlik. Tanulságos az a tény, hogy a recesszió az után következett be, hogy felgyorsult a működőtőke-beáramlás. 2000-ben több mint 5 milliárd dollár FDI érkezett Tajvanra, ez többszöröse a korábbi évek adatának.

Tajvan jövőjét a nemzetközi kötődés növekedése mellett és ezzel összefüggésben a régió kereskedelmi, pénzügyi és informatikai központjának szerepéért Hongkong-

gal, Szingapúrral és Kínával (annak Sanghaj Pudong övezetével) vívott gazdasági harc fogja jellemezni. *E gazdaságok rivalizálásából pedig legtöbbit valószínűleg a szolgáltatásokat legnagyobb volumenben igénybe vevő óriásvállalatok fognak profitálni.*

India

Az immár 1 milliárd lakosú, társadalmilag igen heterogén Indiában a szegények abszolút száma egyre nő: napjainkban meghaladja a 300 milliót. Az irástudatlanság a nők 50 %-át, a férfiak 27 %-át sújtja, azaz összesen 390 millió főt érint. További 50 millió gyermek nem jár iskolába, fenntartva a jövő analfabétáinak tartalékseregét.

Az országban 1991-ben, a rúpia válságát követően széles körű reformfolyamat indult el, mely piacnyitást, a külföldi tőke becsalogatását jelentette. 1994 és 1997 között a növekedés meghaladta a 7,5 %-ot. A lendület az ázsiai krízis hatására megtört, de az ütem még így is jelentős, 5-6 % maradt. Az ipari termelés a krízis után, 1999-ben egyenesen fellendült. A fejlett országok, mindenképp az USA recessziója azonban mérsékelte a termelés bővülését: 2001 végén az ipari termelés egyre lassuló ütemben (alig 1-2 %-kal) nőtt, a GDP üteme pedig 4-5 %-ot ért el.

Az inflációt az elmúlt években visszaszorították (2001 végén 5%), az áremelkedésekre azonban továbbra is döntő hatást gyakorol a mezőgazdasági termékek áringadozása. A kereskedelmi és folyó fizetési mérleg deficit, s ez a válság, a rúpiának a versenytárs gazdaságok valutájához mért felértékelődése, valamint az 1998-as aszály hatására még nőtt is. A beáramló külföldi tőkének köszönhetően azonban a valutatartalékok összege egyre nő, s 2001 decemberében meghaladta a 45 milliárd dollárt, ami a négy évvel ezelőtti szint több mint kétszerese.¹⁰ Igaz, a külső adósságállomány ezt jóval meghaladja.

¹⁰ The Economist 2002. January 26th, 102. old. és 1997. April 12th, 120. old.

A felsőfokú képzés viszonylag magas színvonala, az angol nyelv értelmiségi körökben általánosnak számító ismerete, no és persze roppant olcsó bérek adják a reálgazdasági állapotot az indiai szoftveripar fejlődéséhez. Ez az ágazat az elmúlt években több mint 8 milliárd dolláros forgalmat bonyolított le, ami kb. 55-szöröse az egy évtizeddel ezelőttinek. Az impozáns adatok ellenére azonban az ázsiai ország nem lesz szoftver-nagyhatalom, s még csak nem is a szoftveripar emeli majd ki alárendelt világgazdasági pozíciójából. Az indiai szoftverpiac a világtermelésből mindössze 1 %-kal részesedik, s ennek megteremtéséhez is túlnyomó többségben a fejlett országok transznacionális vállalatainak megrendelése szükséges. Hogy India több mint 100 országba exportál szoftvereket, az éppen azért lehetséges, mert az indiai mérnökök e vállalatok beszállítói, alkalmazottai. A kormány a jövőben ötszörösére (2008-ig 1,2 millióra) szeretné növelni a mérnökképzésbe bevontak számát. Kérdés, hogy ők kiknek a gazdasági pozícióit erősítik majd.

A költségvetés évek óta tartóan nagy (a GDP-t egytizedét elérő) deficitje következtében a gazdaságpolitika a 22-es csapdájában van: az adósságtörlesztési kötelezettség miatt nem jut pénz az ország legnagyobb gondjának, a szegénységnek és az elmaradottságnak orvoslására, *a költségvetés rendbetétele (átstrukturálása) viszont kapitalista viszonyok között épp e kiadások visszafogását, leépítését feltételezi*. A reformlépések sorában ugyanis elsők között szerepel a központi feladatok „újrafogalmazása és szűkítése”, a céltámogatások átgondolása és csak „a leg-rászorultabbak” felé irányítása, az energia- és szállítási szektorban indított vagy tervezett beruházások leállítása stb.¹¹ Az IMF természetesen – mint aki semmit sem tanult az elmúlt évtizedekben – a költségvetési szigor alkalmazását tekinti a 300 millió szegénynek

otthont adó India első számú feladatának. Továbbá a jól ismert módon a rúpia leértékelését ajánlják, amely úgymond fellendíthetné az exportot, s bár drágítaná az importot is, *„olcsóbbá tenné a külföldiek számára a közvetlen befektetéseket”*.¹² Ez pedig a globalizáció gazdasági ideológiája szerint a felzárkózás elengedhetetlen feltétele. *India estében a hatalmas, növekvő szegénység és roppant gazdagság, valamint az elavult termelési módok és csúcstechnikák együttélése, tehát a duális keretek között növekvő elnyomorodás reális jövőkép.*

A válság és világgazdasági integráció

Mint arra a fentiekben már utaltunk, a válság következtében a megnyíló piacok és elérhetőenélő valuták segítségével a nemzetközi tőke a korábbiaknál jóval nagyobb mértékben szerzett tulajdont a régióban. Ezt a World Investment Report 2000-es és 2001-es számainak alapján mutatjuk be a leginkább érintett országok (Thaiföld, Indonézia, Malajzia, Fülöp-szigetek, Dél-Korea) és két, hasonló utat bejárt latin-amerikai ország (Argentína és Brazília) esetében.

Mint az adatokból kitűnik, nem zöldmezős beruházásokról, hanem elsősorban vállalati papírok felvásárlásáról van szó. Az FDI-beáramlás ugyanis 1997-ről 1998-ra visszaesett (Indonézia esetében egyenesen töke kivonás történt), s bár ezt követően nőtt, a válság előtti szintet 2000-ig csak Brazíliában érte el. Eközben a GDP is mindenütt visszaesett, ezért az FDI relatív jelentősége (az FDI-álmány GDP-hez viszonyított aránya) minden országban megugrott.

Az FDI-nél nagyobb súllyal esik latba a vállalatfelvásárlás. A külföldi cégekkel való egyesülések és a külföldiek vállalatfelvásárlásai (CBMA) a vizsgált országokban 1997-től radikálisan nőttek. Hogy ez nem csupán a világtrendekhez való igazodás jele, azt az

¹¹ Székely-Doby (2000), 3. old.

¹² Székely-Doby (2000), 4. old.

egyedülálló országok CBMA/FDI értékeinek a világtalálattal való összehasonlítása igazolja. Az adatok bizonyítják, hogy az 1997-es válság és utóregzése által érintett gazdaságok esetében a külföldi cégek vállalatfelvásárlásainak a közvetlen tőkebefektetéshez viszonyított aránya a nemzetközi átlagnál jóval nagyobb mértékben nőtt.

Tehát a transznacionális tőke érdeklődése a térség iránt a válság után nemhogy megcsappant volna, de éppen a válság által teremtett kedvező befektetési feltételek hullámát meglovagolva még nőtt is.

Összefoglaló

Az elmúlt négy és fél év délkelet-ázsiai eseményei a következőkben foglalhatók össze. A thaiföldi baht elleni 1997-es sikeres spekulációs támadás és kihatásai következtében elértéktelenedő valuták lökést adtak az exportnak, miközben a munkanélküliség megrágható nyomta a reálbérceket. (A globalizáció korlátozott jellege mutatkozik meg abban, hogy a jövedelmi polarizáció növekvő mértékben válik országon belüli – ezáltal a makrosztatisztikai adatok által nem kimutatható – tendenciává.)

Mindez ellenére hatott a recesszió. Így a visszaesés 1998-ban kisebb és rövidebb volt a lehetségesnél. A gazdasági növekedés lassulása (helyenként a termelés kifejezett csökkenése) azonban kikényszerítette az ilyenkor „bevett” (bár oly sokszor bíralt) intézkedéseket, amelyek lényege a gazdaság nyitása, deregulálása, benne a tőkepiacok liberalizálása. A gazdaságok ennek következtében erősödő nemzetközi beágyazódása megnövelte függésüket a világtalálattal meghatározó erőitől. Ezért azok dinamikájának (így 2001-ben az USA gazdaságának) lassulása (immár a helyi valuták hirtelen leértékelődése nélkül) recessziót, lassulást váltott ki a szóban forgó országokban.

Tehát mindkét dekonjunkturális időszak (1997/98 és 2001) *kívülről generált* volt. A belülről generált válságokban a tőke elértéktelenedése játssza a szerepet, s így technikai megújítással ki lehet belőle keveredni. A kívülről generált válságok a függő helyzetű gazdaságok sajátjai, és saját fejlődésüktől vagy gazdaságpolitikájuktól (közvetlenül) független módosulásokat okoznak. *A délkelet-ázsiai válság az államilag vezérelt piacgazdasági modellt kezdte ki, és a nyitás révén a fejlett országok konjunktúrahullámainak való kiszolgáltatottság fokozódásához vezetett.*

Tehát le kell szögezni: a délkelet-ázsiai országok számára a pénzügyi válságra adott gazdaságpolitikai válasz nagyobb fokú világtalálattal integráltságot, végső soron a szóban forgó gazdaságok *függésének erősödését* hozta.

A liberalizmus még „csak” egyszerűen a termelési tényezők és az áruk szabad áramlásával operál. A globalizáció korában azonban az elmélet nem hangozik modernizálódni: azt állítja, hogy a haladás nem egyszerűen a tőkét (a munkaerőt és az árut) szabad áramlásán áll vagy bukik, hanem a *működőtőke-imperton*. Tehát a „neo”-liberalizmus tanácsa a *fejlődő* országoknak: engedjék át természetit, emberi és – ha van – anyagi erőforrásaikat a fejlett országok vállalatai számára.

Ez emlékeztet La Fontaine egy meséjére, amelyben a róka felajánlja a farkasnak, hogy majd ő elosztja a közös sajtot. Ezt azonban úgy teszi (mindig arra hivatkozva, hogy igazít az arányokon), hogy végül az egészet ő eszi meg...

Kulcsszavak: *globalizáció, transznacionális vállalatok, Délkelet-Ázsia, spekuláció, integráció, működőtőke-beáramlás, zöldmezős beruházás, vállalat-felvásárlás*

IRODALOM

- Artner Annamária (2000/a). Az ASEAN és 4 alapító nagy gazdaságának (Indonézia, Malaysia, Fülöp-szigetek, Thaiföld) jelene és jövője az 1997-es pénzügyi krízis után. A magyar gazdaság világgazdasági környezetét középtávon meghatározó tényezők című GM 2347 sz. kutatási projekt keretében készült háttér tanulmány, MTA, VKI, 2000 október
- Artner Annamária (2000/b). A délkelet-ázsiai országok illeszkedése a világgazdasághoz az 1997-es krízis után. Kiegészítés A magyar gazdaság világgazdasági környezetét középtávon meghatározó tényezők című GM 2347 sz. kutatási projekthez. MTA, VKI, 2000 november
- Bassa Zoltán (2000). Középtávú gazdasági prognózis: Dél-Korea és az indokínai szubrégió országai (Vietnám, Laosz, Kambodzsza, Myanmar). A magyar gazdaság világgazdasági környezetét középtávon meghatározó tényezők c. GM 2347 sz. kutatás keretében készült háttér tanulmány, MTA, VKI, 2000. okt.
- Bassa Zoltán (2001). Dél-Korea: a kis Japán? Az MTA VKI-ben 2001. december 17-én a JKDÁKK szervezésében a távol keleti gazdaságokról tartott félnapos konferencián elhangzott előadás anyaga. Kézirat, 2001 november, MTA VKI
- Hernádi András (2001). A Harmadik Világból az Elsőbe. Szingapúr függetlenségének első harminchárom éve Az MTA VKI-ben 2001. december 17-én a JKDÁKK szervezésében a távol keleti gazdaságokról tartott félnapos konferencián elhangzott előadás anyaga. Kézirat, 2001 december, MTA VKI.
- Mészáros Klára (2000/a). Szingapúr a „Nagy Kínai Gazdasági Térség” mintaállama. A magyar gazdaság világgazdasági környezetét középtávon meghatározó tényezők című GM 2347 sz. kutatási projekt keretében készült háttér tanulmány, MTA, VKI, 2000 október
- Mészáros Klára (2000/b). Tajvan gazdasági fejlődésének kilátásai az ezredfordulón. A magyar gazdaság világgazdasági környezetét középtávon meghatározó tényezők című GM 2347 sz. kutatási projekt keretében készült háttér tanulmány, MTA, VKI, 2000 október
- Mészáros Klára (2001). Tajvan: Gazdaság a Kínai Népköztársaság „árnyékában”. Az MTA VKI-ben 2001. december 17-én a JKDÁKK szervezésében a távol keleti gazdaságokról tartott félnapos konferencián elhangzott előadás anyaga. Kézirat, 2001 december, MTA VKI.
- Székely-Doby András (2000). A kihasználatlan lehetőségek földje: India. A magyar gazdaság világgazdasági környezetét középtávon meghatározó tényezők című GM 2347 sz. kutatási projekt keretében készült háttér tanulmány, MTA, VKI, 2000 október
- Székely-Doby András (2001). India – egy óriási kis gazdaság. Az MTA VKI-ben 2001. december 17-én a JKDÁKK szervezésében a távol keleti gazdaságokról tartott félnapos konferencián elhangzott előadás anyaga. Kézirat, MTA VKI, 2001 november
- World Investment Report, UN, 2000, 2001-es számai

